

BOKKEN MET AFWIJKENDE GEWEIEN

**FASCINEREND
anders**

FOTO BENNO VAN TRIEST

Ze zijn anders en leveren altijd weer gespreksstof op, reebokken met afwijkende gewevormen. Met als terugkerende vraag: wat is de oorzaak van deze afwijking van de norm? Reeëxpert Bruno Hespeler laat zijn licht schijnen over deze fascinerende verschijningen.

BRON ABNORME BÖCKE, FASZINIEREND ANDERS DOOR BRUNO HESPELER;
JÄGER NR. 5/2021
VERTALING EN BEWERKING DOOR KOOS BOER

Lange tijd maakte men zich het gemakkelijk: het lag aan de genetica. Elke bok met een afwijkende koptooi werd tot een slechte vererver bestempeld, maar deze mening heeft al geruime tijd afgedaan. Om kort te gaan: abnormale gewevorming heeft meerdere oorzaken. Vaak komt het gewoonweg door gebrekkige (mineraalarme) voeding. Soms ontstaat de misvorming door een mechanische oorzaak en ook kan een ernstige parasitaire besmetting van invloed zijn op de gewevorming.

ERFELIJK

Om de aanhangers van de erfelijkheidsleer niet helemaal teleur te stellen: sommige gewevormen zijn wel degelijk erfelijk; gewicht en volume van een gewei hebben echter niets met erfelijkheid van doen. Het is simpel: gaat het een bok goed, dan schuift hij een fatsoenlijk gewei. Bij dit 'goed gaan' hoort niet alleen een volle pens, maar ook wat men sociale tevredenheid zou kunnen noemen. Een bok die zich voortdurend tegenover soortgenoten moet bewijzen zet onder die omstandigheden een slechter gewei op dan een onaantastbare heerser.

THEMANUMMER

REE

Sommige geweivormen zijn erfelijk; gewicht en volume van een gewei echter niet

FOTO BENNO VAN TRIEST

Een echte meerstangenbok

STANGENBREUK

Niet zelden komen we bokken tegen met meer dan twee stangen. In principe groeit een stang altijd direct vanuit de rozenstok. Iedere stang heeft dus zijn eigen zegel (het witte vlak aan de onderkant van een stang dat alleen zichtbaar is bij afgeworpen stangen). Deelt zich daarna een stang in tweeën, dan is er dus geen sprake van een echte driestangenbok. Oorzaken voor dit soort delingen zijn verwondingen aan de stangen tijdens de opbouw van het gewei. Des te vroeger deze ontstaan, des te dieper deelt zich de stang. Dit soort kwetsuren ontstaat meestal doordat een bok met zijn nog zachte bastgewei tegen een hindernis – bijvoorbeeld prikkeldraad of boomtak - oploopt.

PENDELSTANG

Wordt een stang in de bast gebroken en houdt de basthuid de stang op zijn plek dan ontstaat op het breukvlak een verdikking hetgeen als een abnormaliteit wordt beschouwd. Bij een zware stangenbreuk bestaat de mogelijkheid dat de stang naar een zijkant overhelt. De breuk heelt zich daarna en op de breukplaats

ontstaan nieuwe einden. Komt door een breuk een baststang plat op de schedel te liggen en houdt de basthuid hem verder op zijn plaats, dan ontstaat een pendelstang.

ROZENSTOKKEN ZIJN KWETSBAAR

Echte driestangenbokken hebben van nature of door een vroege kwetsuur drie rozenstokken. Is een van beide rozenstokken door een verwonding gedeeld, dan groeit de derde stang uit deze deling en spreken we van een echte driestangenbok. Misvormingen aan de schedel ontstaan zolang de beenderen nog relatief zacht zijn, dus in de kalverleeftijd. Dan is de rozenstok zelf nog in het groeistadium en kan hij zich delen. Later zal de bok dan drie echte stangen dragen. Terwijl abnormale groei door een verwonding aan de stang een tijdelijke aangelegenheid is, zijn afwijkingen ten gevolge van een kwetsuur aan een rozenstok van blijvende aard. Bij de eerste variant wordt de stang normaal afgeworpen en vervolgens wordt een 'normale' nieuwe stang gevormd. Bij een verwonding aan de rozenstok vormen zich levenslang twee stangen en of in

die twee-eenheid de ene stang sterker wordt dan de andere of in ontwikkeling achterblijft, hangt van de structuur van de verwonding af. Hiertoe dient men te beseffen dat de opbouw van een gewei zich van onder naar boven ontwikkelt en dat de sterkte van een stang aan het begin van het groeiproces wordt vastgelegd.

ONGELIJKE HELFTEN

Via de bloedbanen in de basthuid worden de noodzakelijke stoffen voor de opbouw van het gewei getransporteerd. Ze liggen dus niet in het centrum van de stang waar zich al snel kraakbeen vormt. Wanneer een intacte rozenstok zich in twee ongelijke helften splitst, dan zal door de basthuid rond het grotere deel meer bloed stromen en meer voedingsstoffen worden aangevoerd. Daaruit zal dan een grotere en zwaardere stang ontstaan met meer kans op vertakkingen dan in de andere, kleinere helft. Dit betekent dat er bij deling twee mogelijkheden zijn: een grotere stang kan zich zowel aan de binnen- als aan de buitenzijde van de twee-eenheid bevinden.

FOTO HORST JEGEN

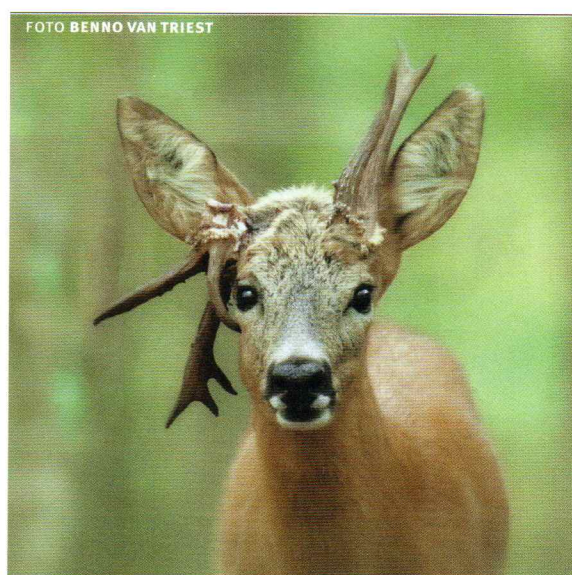

FOTO BENNO VAN TRIEST

Twee bokken met een pendelstang. Bij de linker bok zorgt deze stang voor verminderd zicht

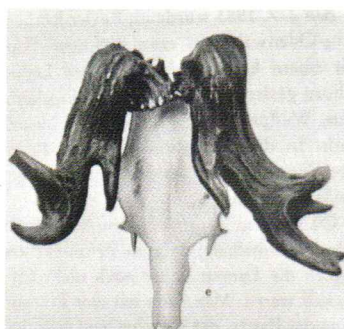

Foto links: een zogenoemd ramsgewei; waarschijnlijk het gevolg van kalkgebrek

Het vegen door de bok heeft niet tot doel de basthuid te verwijderen

Breekt de rozenstok gewoonweg af en blijft de huid hieromheen intact, dan kan door verechting op de plaats van de breuk de erop staande stang gefixeerd worden. Breekt de rozenstok waar al een stang op groeit geheel af, dan ontstaat meestal een pendelstang. Dergelijke baststangen worden als regel niet geveegd. Een volledig geveegde stang die afgebroken is geldt niet als abnormaliteit. Het restant daarvan wordt tijdens de herfst afgeworpen waarna zich weer een nieuwe 'normale' stang kan vormen.

BLAAS- EN LEERGEWEIEN

Af en toe vertonen stangen ronde verdikkingen, bijna tot de grootte van een appel. Oorzaak hiervan zijn kneuzingen onder de basthuid. Hierdoor ontstaan bloeditstoringen en kan zich etter vormen. Kan dit alles niet wegstromen, dan ontstaat een door de basthuid omhulde - vaak traanvormige - blaas waarin gedroogd bloed achterblijft. Nu en dan komen leergeweien voor. Deze zijn meestal volledig gevormd, maar nog grotendeels of geheel door de inmiddels

ingedroogde basthuid omhuld. En dit terwijl de betreffende bok toch duidelijk geveegd heeft! Maar deze aanname is gebaseerd op een misvatting: het vegen door de bok heeft niet tot doel de basthuid te verwijderen, zoals velen denken. Het is primair een actie om te markeren. Dat daarbij de bast van het gewei verdwijnt, is een neveneffect. Zelfs zonder vegen verdwijnt de basthuid binnen enkele uren, wat bij bokken in rasters zonder mogelijkheden om te vegen is vastgesteld. Wel heeft het er alle schijn van dat een leergewei meestal door een hormonale storing ontstaat. Hoe intensief een bok ook veegt, hij zal alleen de kleine haartjes uit de bast verwijderen terwijl de rest blijft zitten.

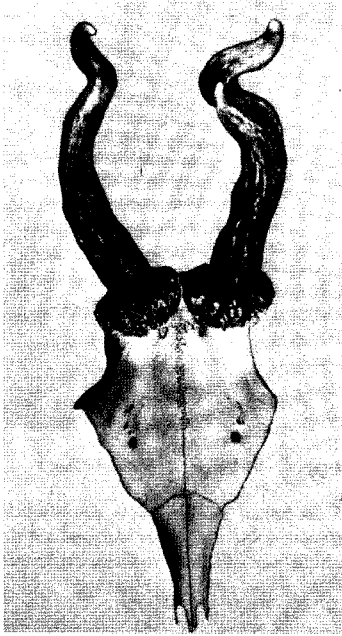
VEENGWEIEN

Veel reegeweien zijn poreus en hebben verdikte einden. Dit duidt op een verstoring van de stofwisseling. De bok kan niet voldoende kalk opnemen. Daardoor verbenen de stangen onvoldoende en worden ze poreus. Ze slijten snel of breken eenvoudig af. Opvallend is hun donkere, dikwijls bijna

zwarte kleur. Hoewel men dit soort bokken overal tegen kan komen treft men ze vooral in veengebieden aan vanwege het kalkgebrek in de verzuurde veenbodem. Tot dezelfde groep behoren de kurkentrekkers- en ramsgeweien. Weliswaar wordt dit vaak aan een parasitaire besmetting geweten, maar het is waarschijnlijker dat deze gewei vorm het gevolg is van een tekort aan kalk. Dit leidt tot een verlate verharding van de stangen, waardoor deze door hun eigengewicht inzakken en vervormen. Een variant hiervan zijn de bekende gummigeweien, waarvan de stangen nog zacht zijn. Ze laten zich verbuigen en nemen daarna hun oude vorm weer aan. Aan de wand harden ze tenslotte uit.

PLATKOP EN PRUIKGEWEL

Een verschijnsel dat we ook bij andere hertachtigen aantreffen is het volledig ontbreken van geweivorming. Bij deze zogenoemde platkoppen ontbreekt het geslachtshormoon testosteron. Dit kan twee oorzaken hebben: hun bronstkogels hebben zich al in het embryonale stadium niet

V.l.n.r. kurketrekkergewei, leergewei, pruikgewei en tulpgewei

Reeën hebben miljoenen jaren overleefd zonder onze selectiecriteria

ontwikkeld of zijn tijdens de eerste levensweken verloren gegaan. Platkoppen zijn domweg gezegd pruikloze pruibokken. Hadden ze hun geslachtsklieren pas als jaarling verloren, dan had een eventueel opgezet bastgewei door kunnen blijven groeien en had zich de pruik kunnen vormen. Platkoppen daarentegen zullen hun hele leven nooit een gewei opbouwen of afwerpen. Hun enige voordeel is dat ze zich niet bezig hoeven te houden met gekibbel over reviergrenzen of avances van vrouwelijke stukken. De levensloop van een pruibok is afhankelijk van het tijdstip van het verlies of de beschadiging van de teelballen. Vaak ontstaat de castratie door een sprong over prikkeldraad of een aanvaring met een auto. Vroeger kwamen pruikgeweien vaker voor, omdat reewild toen nog met hagelgeweren bejaagd mocht worden en vaak hoogvluchtig van achteren werd beschoten. Wanneer een bok tijdens de zomer of in de vroege herfst gecastreerd wordt, werpt hij daarna zijn oude gewei op normale wijze af

en begint de vorming van het nieuwe bastgewei. Maar door het ontbreken van testosteron, dat de geweiopbouw reguleert, wordt het proces van kalkopname, en verharding van de stangen totaal verstoord, waardoor het bastgewei alsmaar blijft doorgroeien. Totdat de pruik de ogen overwoekert en de bok door infecties of andere verwondingen sterft.

TULPGEWEI

Tot nu toe was er sprake van bokken die door mechanische, hormonale of andere oorzaken een vervormd of geen gewei dragen. Toch speelt ook de erfelijkheid een bepaalde rol. Dit geldt dan, zoals eerder gezegd, uitsluitend de vorm van het gewei. Iedere jager treft in zijn jachtveld door de jaren heen regelmatig bokken aan met op elkaar lijkende gewei-kenmerken. Sommige bokken schuiven jaar in jaar uit een gewei met parallel nauw aan elkaar staande stangen. Andere dragen bijna voortdurend tulpgeweien met een verdikking

waarvan de bovenkant veelal komvormig is. Al deze vormen hebben niets met het milieu of de omgeving van doen. Ze zijn genetisch bepaald en als in een jachtveld de bloedlijn waarin deze kenmerken zich vererven verdwenen is, komen ze daarna niet meer voor.

SELECTIECRITERIA

De jager kan aan al deze van de norm afwijkende geweien plezier ontlennen. Hij kan ze verzamelen en nadenken over hun ontstaan. Wie echter verbeteren naar 'abnormalen' zoekt om ze uit de stand te nemen teneinde deze gezond te houden en zo de erfmasa te verbeteren, is met zijn kijk op het ree ergens in de 19e eeuw blijven steken. Reeën hebben miljoenen jaren overleefd zonder onze selectiecriteria. Dat doen ze nog steeds en ook in de toekomst zullen ze nieuwe generaties jagers blijven fascineren. •